

AZ IDŐSZEMLELET EGY MODERN REGÉNYBEN

GION NANDOR: *Latroknak is játszott.*
Forum, Újvidék, 1976.

A könyv két darabja egyikének, a *Rózsaméz*nek a megírásakor Gion egyértelműen visszakanyarodott az immár „klasszikusnak” minősíthető ábrázoló eszközök alkalmazásához. Elsősorban arra gondolok, hogy a polgári nagyepika egyik megjelenítési módját szorgalmazta. A maga által teremtett regénybeli világhoz igyekszik a mindentudó mesélő és mindenhol jelen levő íróként viszonyulni. Ily módon arra törekszik, hogy a cselekménysor, a „mese”, valószínűnek és meggyőzően hasson az olvasóra. Mert Gion egyik fő erőssége a mesélt anyag gazdagsága. Közvetlen és közvetett módon óriási „begyűjtést” végzett, alkotói képességein múlt, hogy az élményanyagot hogyan tudta egységgé formálni. Ekkor jutott igazi szerephez már az előző műveiben tapasztalt szelektálási és koncentráló képessége. Ennek eredménye a mű sajátos dinamikája, a cselekménysor sajátos lejátszódási folyamata. Ez a folyamat lineáris-történelmi idősíkon bontakozik ki. A kronológiai eseménysorolás, a múltból közeledve a mesélés jelen pillanatáig, szintén „klasszikus” eszköz. Legtöbbször egy idősík van jelen. Amennyiben több idősík alakul ki a történés dinamikus megjelenítése folyamán, úgy akkor azok világos felismerése és könnyű elválaszthatósága egymástól arra utal, hogy a szerző a regény egyik fontos elemét, az időt, nem találta nehézségnek műve megírásakor. Úgy találta, az általa választott lineáris-történelmi időszemlélet alkalmas volt mondanivalójának adekvát kifejezésére.

Mert Giont nem annyira a mű formai problémái érdeklik, hanem a gazdag mesélés folyamán kibontakoztatható eszmei mondanivaló. De mint kiderül, épp az eszmei üzenet hiteles kimondása vezetett a *Rózsaméz*ben a formabontáshoz. Ez pedig az időszemlélet bizonyos fokú kettségében jut kifejezésre.

A *Rózsaméz*ben, és azon túl a *Latroknak is játszott*-ciklus eddig megjelent első kötetében, a *Virágos katonában* is, az eszmei üzenet két hordozója Gallai István és Török Adám. Kettőjük sorsának alakulása képezi a mű alpanyagát, és köré csoportosul, mintegy koncentrikus köröket alkotva, egyes családok, utcák, városrészek és — végeredményben — Szenttamás történetének egy korszaka. Egy másik ismertetőmben arra igyekeztem rámutatni, hogy a történelmi események folyásában a két főhős világnézete statikus, azaz a társadalmi események jóformán semmit sem változtatnak a világról alkotott képükön. Gallai István a békitő, a megértő, barátja, Török Adám, a vajdasági magyar irodalom Michael Kohlhaasa, magányos farkasként veszi fel a küzdelmet az igazságtalan társadalommal szemben. Gion írói képességeinek és elképzelésének köszönhetjük azt, hogy kettőjük alakja kiemelkedik a többi nagyon is realiztikusan ábrázolt, szereplő közül. Épp a belőlük sűrített és a belőlük kiáradó eszmei üzenet miatt történetük túlnó az egyedi eseten, immár mitikus vonásokat vesz fel. Gallai István és Török Adám élete egyedi sors és példázat egyszerre. Hiszen sorsuk ismétlődésekben gazdag; vonatkozik ez elsősorban Török Adámra. Eddigi életútja egy szerep számtalan újrajátzása, amelynek egyes mozzanatai egyenesen rituálisak. Gondoljunk csak visszatéréseire a börtönből. Bármihez is kezd e két hős, pályájuk nem lineáris, hanem önmagába visszaterő kör. Úgy tűnik, csak térben élnek, cselekedeteik körforgása tagadhatatlan.

Az eszmei üzenet erőteljes sugárzása, gyakran beeröltetése a realiztikus közegbe, a *Rózsaméz*ben „csodához” vezetett: a széles lineáris-történelmi időszemlélet mellett fellelhetjük, ime, a mitikus-ciklikus időszemlélet csíráit is. Jegyzetem célja nem az volt, hogy ennek a jelenségnek a mű értékbeli vonatkozásaira kifejtett ráhatását mutassam ki, hanem egy ritka pillanat megragadása egyik modern regényünkben.

VARGA ISTVÁN